

Ügyvédi informatika a járványügyi veszélyhelyzet idején

HOMOKI PÉTER*

1. Bevezetés

Salus populi suprema lex esto.

(Marcus Tullius Cicero: *A törvények*, III:8.)

Amikor Cicero a fenti sorokat leírta, nyilvánvalóan nem a járványügyi intézkedésekre gondolt. A „*salus*” kifejezést sem egészségügyi értelemben használta. Azonban a mottó még így is jól kifejezi, hogy mi történik az igazságszolgáltatással egy járvány idején. Egy egészségügyi kockázat alapvető kihívások elé állítja az igazságszolgáltatást, az élethez való jog és az azt védő járványügyi intézkedések számos más alapjogot és eljárásjogi elvet felülbírálnak. Ha az Emberi Jogok Európai Egyezményét nézzük, a 6. cikk, a tisztességes tárgyaláshoz való jog számos téren a háttérbe szorul, utat adva a 2. cikkből, az élethez való jogból származó cselekvési kötelezettségeknek. A járvány nemcsak Európában, hanem szinte az egész világon egyik napról a másikra megváltoztatta az igazságszolgáltatás működését, és ezen belül az ügyvédség teendőit, gyakorlatát is.

E tanulmány célja nem az, hogy bemutassa, a járványügyi veszélyhelyzet miként érintette a perjogi elvek érvényesülését. Egy sokkal prózaibb, hétköznapiabb aspektust kíván bemutatni: azt, hogy a járványügyi veszélyhelyzet okozta változások miként jelentek meg az ügyvédek hétköznapi, technikai, műszaki életében. A tanulmány részeként bemutatjuk egy, az ügyvédek (és kamarai jogtanácsosok) között végzett, alapvetően informatikai vonatkozású kvantitatív kutatás eredményét is (a továbbiakban: felmérés).

Az online felmérés címe „Ügyvédi informatika a járványügyi veszélyhelyzet idején” volt, és a „Kollégák” elnevezésű, kizárólag ügyvédek számára elérhető Facebook-csoportban lett közzétéve 2020. július 2-án, és 2020. szeptember 30-ig lehetett részt venni benne. A felmérésben négy szakaszra bontva 23 kérdést tettek fel az ügyvédeknek. Az első szakasz az ügyvédi praxis méretével és a járvány általános, a praxisra gyakorolt hatásával volt kapcsolatos, a következő szakaszban az ügyvédi tevékenység járványügyi időszakokkal összefüggő beszerzéseire, majd az állami szervek veszélyhelyzeti működésével kapcsolatos ügyvédi véleményekre kérdeztek rá. Az utolsó szakasz általános észrevétel megtételére biztosított lehetőséget. A feltett kérdésekre 155-en adtak választ.

A felmérés, módszertanából következően, nyilvánvalóan torzít, nem tud reprezentatív lenni, hiszen csak a Facebook-használó ügyvédek között mért, így az e közösségi médiát kerülő ügyvédek véleménye nem került bele. Ettől függetlenül azonban a felmérés így is érdekes alátámasztást biztosít a megállapításokhoz.

* Ügyvéd, Homoki Ügyvédi Iroda. E-mail: peter.homoki@homoki.net.

A jelen tanulmányban csak a tömeges megbetegedést okozó humánjárvány miatt a veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet hatálya alatti időszakot vizsgáljuk, azaz a 2020. március 11. és 2020. június 17. közötti időszakot, amelyre jogászként „járványügyi veszélyhelyzetként” szoktunk hivatkozni. Sajnos e sorok írásakor már nem triviális, hogy miért is ez a megszorítás, hiszen szeptember közepére számos járványügyi mutató már felülmúlta a veszélyhelyzeti időszaki rekordokat. Ennek a megszorításnak két prózai oka van: egyrészt ez a tematikus kiadvány címe, másrészt a felmérés, amelyre ez a tanulmány épül, kifejezetten erre az időszakra vonatkozott. Érdemi mentségként hozzá lehetne még tenni, hogy a második hullám ellenére – lapzártáig – a bíróságok és a hatóságok működése folyamatos, és az ügyvédi munka szempontjából a veszélyhelyzeti időszakban tapasztaltakhoz képest sok újdonság még nem tapasztalható.

A tanulmányban először röviden áttekintjük, hogy milyen járványügyi intézkedések és más változások voltak azok, amelyek az ügyvédek hétköznapi munkáját a leginkább érintették. Ezt követően esetenként megvizsgáljuk, hogy milyen ügyvédi informatikai megoldásokat kerestek a felmerült problémákra, akár tisztán műszaki, akár szervezési oldalról, és az egyes felmerült korlátozásokat milyen módon próbálták meg enyhíteni. Részben az egyes korlátozások mentén, részben pedig külön pontban mutatjuk be a felmérésben adott tárgybeli válaszokat. Ahol van erre vonatkozó információnk, a tárgykörben közzétett nemzetközi ügyvédi ajánlásokat, útmutatókat is megemlítjük, hivatkozunk. Végül áttekintjük, hogy a jövőben milyen további intézkedésekre, felkészülésekre lehet szükség informatikai téren, legyen szó akár veszélyhelyzetről, akár csak egészségügyi válsághelyzetről vagy járványügyi készületségről.

2. Az ügyvédi informatikát érintő egyes járványügyi intézkedések

Nézzük, hogy milyen járványügyi intézkedések érintették leginkább az ügyvédek hétköznapi munkáját. Az egyes járványügyi intézkedéseket csoportokra bontva vizsgáljuk meg, először az általános, mindenkit érintő, nem kifejezetten igazságszolgáltatással kapcsolatos intézkedéseket, majd a kifejezetten igazságszolgáltatási (bírósági) intézkedéseket, az egyéb (nem igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó) közhatalmi intézkedéseket és végül az ügyvédi kamarai életet érintő intézkedéseket.

2.1. Az igazságszolgáltatáson kívüli intézkedések

A veszélyhelyzet 2020. március 11-i, szerdai kihirdetésével egyidejűleg kihirdették az első intézkedési rendeletet is. A 41/2020. (III. 11.) Korm. rendelet megtiltotta,¹ hogy zárt helyen 100 főnél több személy találkozzon [4. § d) pont]. A következő releváns, hétfői, ún. III. számú

¹ 41/2020. (III. 11.) Korm. rendelet az élet- és vagyónbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről.

intézkedési rendelet [46/2020. (III. 16.) Korm. rendelet²] a hetven év feletti ügyvédek is arra kérte, hogy ne hagyják el a lakóhelyüket, és ettől a naptól lépett életbe a minden országot érintő személyforgalmi határzár is.

A nemzetgazdasági hatások enyhítését célzó 47/2020. (III.18.) Korm.rendelet³ 3–5. §-ai szerinti bérleti felmondási és adófizetési moratórium az ügyvédek nem vonta a kedvezményezett körbe, és az a későbbiekben sem terjedt ki e hivatásra. Ám ennek a rendeletnek az ott-honi és a távmunkavégzés egyoldalú elrendelésére, a munkaidő-beosztás egyoldalú módosítására vonatkozó, munkajogi jellegű előírásai⁴ az ügyvédek és ügyvédi irodák munkaviszonyaira is kiterjedt.⁵

Az igazságszolgáltatást érintő (a következő pontban tárgyalt) intézkedéseken kívüli körben a legfontosabb intézkedés az volt, hogy kihírdették a kijárási korlátozásról szóló 71/2020. (III. 27.) Korm. rendeletet, amely szerint a tartózkodási hely elhagyására csak alapos indokkal kerülhetett sor. Ez a járvány által jobban sújtott országok gyakorlatához képest csak enyhe korlátozás volt, hiszen a „munkavégzés” és a „hivatásbeli kötelezettség” önmagában is alapos indoknak minősült, ezenkívül az *r*) pont szerinti „legszükségesebb esetben a személyes megjelenést igénylő ügyintézés, így hatósági, banki (...) és postai szolgáltatások igénybevétele” kivétel – miniszteriumi megerősítéssel⁶ – kiterjedt az ügyvédi meghatalmazás adására, a kényszerintézkedés alatt álló személy esetén a védői látogatásra és az ügyvédi ellenjegyzéshez kötött szerződés megkötésére is. Tehát elviekben semmi akadálya nem volt annak, hogy az ügyvéd továbbra is bejárjon a munkahelyére, az ügyfeléhez vagy akár az ezt igénylő ügyfelek munkahelyére.

Végül ki kell emelni azt a kormányrendeletet, amely már éppen a fenti korlátozások egyik hatását próbálta enyhíteni: a veszélyhelyzet során a személy- és vagyonegyesítő szervezetek működésére vonatkozó eltérő rendelkezésekről szóló 102/2020. (IV. 10.) Korm. rendeletet. Ez a jogi személyek, társasházak és köztestületek esetében biztosítani kívánta az ülés tartása nélküli döntéshozatalt és az elektronikus hírközlő eszköz igénybevételel történő részvételt akkor is, ha erről a létesítő okirat nem rendelkezett, egyúttal kizárta a több személy részvételével megtartandó üléseket. Az elektronikus rész megvalósítási módjára, sajátosságaira a 3. pontban térünk ki.

2.2. A bíróságokat és a bírósági ügyintézkedést érintő intézkedések hatása

Magát az igazságszolgáltatást március 11-től, szerdától, egészen március 14-éig, szombatig, lényegében nem érintette a járványügyi intézkedés. Szombaton a 45/2020. (III. 14.) Korm. ren-

² 46/2020. (III. 16.) Korm. rendelet az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről (III.).

³ 47/2020. (III. 18.) Korm. rendelet a koronavírus világjárvány nemzetgazdaságot érintő hatásának enyhítése érdekében szükséges azonnali intézkedésekről.

⁴ 47/2020. (III. 18.) Korm. rendelet 6. § (2) bekezdés.

⁵ Ez utóbbit egyértelműsítette májusban a 3/2020. (V. 5.) MÜK elnökségi határozat azzal, hogy ugyan az irányadó MÜK szabályzat hivatkozik a munkaszerződés távmunkát engedélyező feltételére, de a kormányrendeleti előírást ez sem kívánja felülírni.

⁶ L. <http://kozvetetel.bpugyvedikamara.hu/index.php/s/a1ALkyUcjzW5bV2#pdfviewer>.

delet⁷ 1. §-a rendkívüli ítélkezési szünetet rendelt el, amely 2020. március 29-éig maradt hatályban, tehát tizenöt napig.⁸ Ezzel összhangban az Országos Bírósági Hivatal (OBH) elnöke meghozta a 35.SZ/2020. (III. 15.) OBHE határozatot a rendkívüli ítélkezési szünet során ellátandó bírósági igazgatási és ügyintézési feladatokról. Az OBH veszélyhelyzeti intézkedéseire itt nem térünk ki, csak megemlítjük, hogy a rendkívüli ítélkezési szünet alatt a bíróságok nem tartottak előkészítő ülést, tárgyalást vagy nyilvános ülést, az egyéb, személyes jelenléte igénylő halmazthatatlan eljárás cselekményekre pedig a határozat előírta, hogy azokat „lehetőség szerint távmeghallgatás útján” kell lefolytatni, az ügyfélszolgálat pedig szünetelt, az ügyvédek is csak akkor léphettek be a bíróságok épületébe, ha idézettek voltak. Kiemelendő még, hogy az OBH elnöke által felállított veszélyhelyzeti kabinet ajánlására iratkarantént állítottak fel, ahol a papíralapú iratok hét napig pihentek, még bírósági szervezeten belüli küldemények esetén is. (Hasonló iratkarantént számos önkormányzatnál, közigazgatási szerveknél is bevezettek.)

A következő, az igazságszolgáltatást alapjaiban érintő intézkedést a veszélyhelyzet meghosszabbítása után vezették be: a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendeletet, amely – kis változtatásokkal – a veszélyhelyzet teljes fennmaradó ideje alatt hatályos maradt. A rendelet részletes ismertetése nem e tanulmány feladata, így csak azokat a rendelkezéseket emeljük ki, amelyek közvetlenül hatottak az ügyvédi informatikával szembeni elvárásokra.

A polgári perre vonatkozó szabályok közül kiemelendő, hogy perfelvételi tárgyalást nem tartottak, ehelyett írásban vagy „személyazonosítást lehetővé tevő elektronikus eszköz igénybevétele útján” kellett a nyilatkozatokat beszerezni.⁹ Ugyanígy nem tartottak tárgyalást fellebbezési és felülvizsgálati eljárásokban sem.¹⁰ Az érdemi tárgyalásokat „lehetőség szerint elektronikus hírközlő hálózat vagy más elektronikus kép és hang továbbítására alkalmas eszköz útján” kellett megtartani. Ha esetleg ennek feltételei mégsem voltak adottak, akkor sem tárgyalást tartottak, hanem a perfelvételi tárgyalásnál említett helyettesítő eszközöket használták („a tárgyalás megtartása helyett a tárgyaláson felveendő nyilatkozatokat a bíróság írásbeli formában szerzi be, vagy a személyazonosítást lehetővé tevő elektronikus eszköz igénybevétele útján szerzi be”).¹¹ E szabályokat a nemperes eljárások személyes jelenlétére, meghallgatásaira is alkalmazni kellett.

Hasonló szándékú, a bírósági kapcsolattartást minimalizáló rendelkezések érvényesültek a büntetőügyszakban is. Az eljárás cselekményen való jelenléte elsősorban „telekommunikációs eszköz útján” kellett biztosítani, írásbeli tanúvallomás-tételt engedélyeztek, és az eljárás cselekményről készített felvétel alapján a személyes jelenléte mellőzhető volt.¹² A büntetőeljárások során a telekommunikációs eszköz használata az eljárásra kitzűzött helyszín és egy olyan elkülöní-

⁷ 45/2020. (III. 14.) Korm. rendelet az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető tömeges megbetegedést okozó humánjárvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása, a magyar állampolgárok egészségének és életének megóvása érdekében elrendelt veszélyhelyzet során teendő intézkedésekről (II.).

⁸ A 2020. évi XII. törvény szerinti felhatalmazás alapján kiadott „hosszabbító” 73/2020. (III. 31.) Korm. rendelet már nem hosszabbította meg a II. intézkedési rendelet hatályát, amely így az Alaptörvény 53. cikk (3) bekezdése miatt hatályát veszítette március 29. nap végén.

⁹ 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet 21. § (2) és (7) bekezdések.

¹⁰ Uo., 29. § (1) bekezdés.

¹¹ Uo., 21. § (3) bekezdés.

¹² Uo., 50. § (3) bekezdés.

tett helyszín közötti kapcsolatot jelentett csak, ahol az elkülönített helyszínen is jelen volt legalább egy „hatósági személy”.¹³ A rendelet ettől a követelménytől is eltérést engedett a bíróság, ügyészség vagy nyomozó hatóság részére, amihez a terhelt hozzájárulását sem kellett beszerezni, és a személyazonosságot „más olyan módon” is lehetett ellenőrizni, „amely alapján az érintett személy kiléte megállapítható” volt.¹⁴

Bár a rendkívüli ítélkezési szünetnek 15 napon belül vége lett, a fenti szabályozásból is az tűnik ki, hogy az eljárási cselekményeken való személyes jelenléte minden ügyszakban továbbra is maximálisan kerülték, a személyes ügyfélfogadás továbbra is szünetelt, és ügyfelek a bíróságok épületébe még mindig nem léphettek be.

A felmérés szerint¹⁵ a válaszadó ügyvédek 83%-a nem vett részt videokonferencia útján bírósági eljárási cselekményen (tárgyaláson, meghallgatáson stb.), 15% egy és öt közötti videokonferencián vett részt, és a 155 válaszadó közül mindössze két fő mondta azt, hogy 6–10 eljárási cselekményen vett részt (ennél magasabb számú részvételt egy válaszadó sem jelölt meg). Arra a kérdésre, hogy a videokonferencia során tapasztalt-e olyan technikai problémát, amely miatt sérülhettek az ügyfélnek jogai,¹⁶ a 26 válaszadó közül egy felelt igennel – az ő meglátása szerint ez a „vonal szakadozása” miatt történt.

A felmérés alapján amilyen arányban videokonferenciát tartottak, olyan arányban tartottak a veszélyhelyzeti időszak alatt személyes bírósági eljárási cselekményt is.¹⁷ A vonatkozó kérdésre választ adó 148 ügyvédből 123 fő (83%) egyáltalán nem, 22 fő (15%) 1–5, 2 fő 6–10 és 1 fő 11-nél több eljárási cselekményen vett részt. A 10. és a 15. kérdésekre adott válaszok azonos aránya arra is utalhat, hogy a válaszadó ügyvédek videokonferencián való részvételnek értelmezték azt az esetet is, amikor az ügyvéd személyesen volt jelen az eljárási cselekményen (pl. a bíróság épületében), de az eljárás egyéb résztvevője (pl. egy fogvatartott) csak a rögzített végpontos, a későbbiekben bemutatandó (VIKI vagy VIA VIDEO) videokonferencia-rendszer útján vett részt az eljáráson.

Arra a kérdésre, hogy tapasztalt-e olyat az ügyvéd, hogy az ügyfélnek jogai azért sérültek, mert a bíróság veszélyhelyzetben nem tartott személyes eljárási cselekményt vagy videokonferenciát,¹⁸ 80% válaszolt nemmel, 20% igennel (30 fő). Aki indokot is írt arra, hogy sérültek az ügyfélnek jogai (24 fő), azok alapvetően az eljárás elhúzódtását jelölték meg válaszként (45%), 6 fő (25%) a közvetlenség elvének sérülését jelezte különféle formában. Ez utóbbiakhoz kapcsolódóan négyen hangsúlyozták, hogy a halasztás, illetve a közvetlenség elvének sérülése családjogi ügyekben, gyermekfelügyeleti és -elhelyezési kérdésekben jelentett komoly problémát.

¹³ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról, 123. § (2) bekezdés.

¹⁴ 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet, 56. § (2) és (7) bekezdések.

¹⁵ Felmérés, 10. kérdés: „Videokonferencia útján hány bírósági eljárási cselekményen (tárgyaláson, meghallgatáson stb.) vett részt a járványügyi veszélyhelyzet alatt?” A felmérés arra nem tért ki, hogy az adott válaszadó nem veszélyhelyzet esetén ugyanennyi nap alatt hány eljárási cselekményen vett volna részt, a praxisa mennyiben volt „eljárási jogi” jellegű.

¹⁶ A felmérés 11–12. kérdései.

¹⁷ Felmérés, 15. kérdés: „Személyesen hány bírósági eljárási cselekményen (meghallgatáson) vett részt a járványügyi veszélyhelyzet alatt?”

¹⁸ Felmérés, 13. kérdés: „Bírósági eljárás során tapasztalt olyat, hogy az ügyfélnek jogai azért sérültek, mert a bíróság járványügyi veszélyhelyzetben nem tartott személyes tárgyalást, meghallgatást vagy videokonferenciát?”

A közvetlenség elvének sérüléséhez tartoznak az olyan jelzett problémák is, hogy az írásbeli nyilatkozattételek átgondolást, korrekciót tettek lehetővé („írásbeli nyilatkozatok alapján az ellenérdekű fél előnybe kerülhetett azzal, hogy a saját nyilatkozatunk alapján korrigálta, módosította a nyilatkozatát”).

A járványügyi védekezés júniusi enyhülésével egyébként számos bíróságon az ügyfélfogadás is helyreállt már június elejétől, és a veszélyhelyzeti időszak vége felé már érezhetően egyre több személyes eljárási cselekményre került sor. Ezzel összefüggésben érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy ez a fajta, a veszélyhelyzet első néhány hónapjára vonatkozó szubjektív (és nem reprezentatív) ügyvédi vélemény miben mutat mást, mint az OBH által 2020. szeptember 23-án közzétett statisztika,¹⁹ amely a bíróságok által VIA VIDEO-nak nevezett, a Nemzeti Infokommunikációs Szolgáltató Zrt. által kiépített, Videokonferencia Központi Integráció (VIKI) infrastruktúrára épülő meghallgatások számára vonatkozik. Az ilyen VIKI-táv meghallgatásokhoz az ügyvédek nem tudnak saját eszközeikkel csatlakozni, ezek jó minőségű meghallgatást biztosítanak ugyan, de használatuk fix, előre kiépített végpontokat feltételez.

Európai összehasonlításban kiemelendő, hogy az ügyvédek a veszélyhelyzeti időszakban számos országban hasonló tapasztalatokról számoltak be. Az Európai Ügyvédi Kamarák Tanácsa is állásfoglalást tett közzé május 20-án, amelyben hangsúlyozta, hogy az Egyezmény 6. cikkéből fakadó, észszerű időn belüli elbírálást biztosító, tisztességes eljáráshoz fűződő jog sok helyütt sérült, nem biztosították a joghoz való hozzáférés kötelezettségét, és követelte, hogy a járványügyi intézkedések korlátozása során az elsők között biztosítsák a bíróságokhoz való hozzáférést.²⁰

Érdekes, hogy az 1918. évi spanyolnáthajárvány idején 12 napig volt hatályban a budapesti elsőfokú bíróságok tárgyalásainak halasztására vonatkozó rendelet – azaz ekkor nem a rendkívüli ítélkezési szünet elrendelésével éltek, és a halasztás csak a budapesti tárgyalásokat érintette, de a rendkívül sürgős ügyeket még ott sem.²¹ Tehát míg 1918 őszén a járványhelyzet azzal járt, hogy 12 napig elhalasztották a tárgyalásokat, addig 2020-ban az első hullám idején, a 15 napos rendkívüli ítélkezési szüneten túl is, összesen 95 napon át nem csak az ügyfélfogadás szünetelt: a legtöbb ügyben minimális volt a tárgyalás és – a soron kívüliséget nem igénylő – meghallgatás, mind a polgári, mind a büntető ügyekben.

Igen érdekes és praktikus szemléletű összefoglalót tett közzé e tárgykörben az International Bar Association,²² amelynek részletes elemzésére itt nincsen hely, de kiolvasható belőle, hogy a pandémiára minden országban hasonló reakciókat adtak (halasztások, elévülés nyugvása,

¹⁹ Több mint 8000 távmeghallgatást tartottak a bíróságok 2020 I. félévében. *Bíróság*, 2020. szeptember 23., <https://birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/tobb-mint-8000-tavmeghallgatast-tartottak-birosagok-2020-i-feleveben>.

²⁰ Council of Bars and Law Societies: CCBE Statement on the reactivation of justice in Europe. *CCBE*, 2020. május 20., https://www.cbbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/Statements/2020/EN_AtJ_2020_0515_CCBE-Statement-for-the-reactivation-of-Justice-in-Europe.pdf.

²¹ A m. kir. minisztérium 1918. évi 4.616. M. E. számú rendelete az influenzajárvány miatt Budapesten az első bírósági tárgyalások elhalasztásáról.

²² L. <https://www.ibanet.org/Document/Default.aspx?DocumentUid=E9A83AEF-6B17-4A54-815F-1C6E0D600163>.

videokonferencia és elektronikus eljárások előretörése). A végeredményt nézve sok minden múlik azon, hogy az egyes országokban mennyire volt a bíróságoknak már a pandémia kitörése előtt gyakorlatuk az elektronikus eljárási és videokonferencia-használatban, és hogy a nyilvánosság vagy a közvetlenség absztrakt elvét milyen súllyal veszik figyelembe a jogrendben.

A legtöbb országban az esküdtszéki tárgyalásokat elhalasztották,²³ bár az Egyesült Államok néhány bíróságán ezt is megpróbálták megtartani Zoom segítségével.²⁴ Sok országban a távoli tanúkihallgatásokra sem került sor ezen időszak alatt (Argentína, Kanada, Finnország, India, Luxemburg, Egyesült Királyság, Új-Zéland), és azt írásbeli nyilatkozattal sem lehetett helyettesíteni, így ezeket halasztották. Számos más országban azonban a magyarországihoz hasonló szabályokat alkalmaztak, tehát legalábbis elvi lehetőség volt arra, hogy a tanúvallomást írásban vagy videokonferencián tegyék meg (pl. Kína, Románia, Spanyolország, Svájc, Szerbia, USA). Feltételezzük, hogy az ilyen esetekben a bíró döntése volt, hogy az adott ügyben alkalmazni kívánta-e ezt.

2.3. Egyéb közhatalmi eljárásokat érintő járványügyi intézkedések

A büntetés-végrehajtás már a veszélyhelyzet kihirdetése előtt is szigorított, felfüggesztette az ideiglenes intézetelügyeskedés engedélyezését, majd további, megelőző korlátozásokkal kizárta a látogatók és a hozzátartozók fizikai érintkezését (megszüntetve a „családi látogatófogadás” lehetőségét), korlátozták a látogatások időtartamát, és helyettük a telefonos és a Skype alkalmazáson való kapcsolattartást szorgalmazták. A büntetés-végrehajtás azonban a járvány ideje alatt is biztosította a védő és a fogvatartott közötti személyes kapcsolattartást, de az ügyvédek is kérték, hogy a látogatás helyett inkább Skype-on vagy telefonon egyeztessenek. A papíralapú iratokkal kapcsolatban bevezették a 40 órás iratkarantént – a személyes iratátadás lehetősége helyett. A fogvatartottak bírósági eljárásokon való részvételére természetesen nem a Skype-alkalmazást, hanem a 4.2. pontban bemutatásra kerülő VIKI-projekt szerinti távmeghallgatást alkalmazták, amely a büntetés-végrehajtási intézet és a kitűzött tárgyalóterem közötti jó minőségű videokapcsolatot biztosította.

A büntetés-végrehajtást illetően is a felmérés három kérdést tartalmazott.²⁵ Az egyik a skype-os kapcsolattartás ügyvédi elterjedtségére kérdezett rá, amire 46 ügyvéd közül 8 (17%)

²³ Így Ausztráliában, Kanadában, Új-Zélandon, az Egyesült Királyságban és az Amerikai Egyesült Államok legtöbb tagállamában is.

²⁴ Nate RAYMOND: Texas tries a pandemic first: a jury trial by Zoom. *Reuters*, 2020. május 18., <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-courts-texas/texas-tries-a-pandemic-first-a-jury-trial-by-zoom-idUSKBN22U1FE?il=0>; Federal Jury Trials and COVID-19. *CRS*, 2020. április 20. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IN/IN11346>.

²⁵ Felmérés, 16–18. kérdések. 16. kérdés: „Büntetés-végrehajtási intézetben, rendőrségi fogdában, őrzött szálláson stb. lévő ügyfelével próbált kapcsolatot létesíteni telefonon kívüli elektronikus úton a járványügyi veszélyhelyzet alatt?”; 17. kérdés: „Tapasztalt Ön olyan, a kapcsolattartással összefüggő technikai problémát fogva tartott vagy őrzött ügyfelével kapcsolatban, amely miatt sérülhettek az ügyfelének jogai?”; 18. kérdés: „Kérjük, adja meg röviden, hogy mi volt a technikai probléma, és milyen jogok sérülhettek a bv. intézetben, fogdában stb. lévő ügyfelével folytatott elektronikus kapcsolattartás során.”

válaszolta azt, hogy használta az ügyfélvel ezt a kapcsolattartási módot. E 8 fő közül 1 tapasztalt technikai kapcsolattartási problémát, bár a részletes válasz alapján ez inkább a hozzátartozó és az ügyfél közötti kapcsolattartás nehézségére utalt (a hozzátartozó megfelelő eszköze hiányában).

A veszélyhelyzeti időszakban a közjegyzői ügyekben nem történt ügyvédi informatikát érintő változás, ezért erre nem térünk ki részletesen. A rendkívüli ítélkezési szünetet a közjegyzők magukra is kiterjesztően értelmezték, és csak a 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet előírásai alapján hoztak a működésükre vonatkozó egyedi szabályokat.²⁶ Kiemelendő, hogy a közjegyzők közül annak, aki nem kérte a mentesítését, nyitvatartást kellett biztosítania a veszélyhelyzeti időszakban is, de hagyatéki tárgyalásokra nem került sor, és az időigényes felolvasási és tájékoztatási kötelezettségadasi műveleteket olyan távközlési eszközön lehetett teljesíteni, „amely lehetővé teszi, hogy az azt használó minden személy a használat közben egymás arcát folyamatosan láthassa, és egymás hangját folyamatosan hallhassa”.²⁷ Ettől függetlenül a közjegyzői okirat fél általi aláírására már a közjegyző helyiségében, a közjegyző fizikai jelenlétében kellett sor kerülni (akkor is, ha az minősített elektronikus aláírás volt).²⁸

A veszélyhelyzeti időszak kiemelte azokat a problémákat, amelyek az ügyvédek és a bírósági végrehajtók között már a veszélyhelyzet előtt is fennálltak. Egyrészt a ma 227 fős önálló bírósági végrehajtói állományból jelentős számú végrehajtó még nem volt elérhető az e-papír felületen (nem volt e-papír-csatlakozása). Bár elviekben ezek a végrehajtók is elérhetőek voltak a Végrehajtási Iratok Elektronikus Kézbizetési Rendszere (VIEKR) útján, ehhez egyrészt elég körülményes és költséges volt csatlakozni az ügyvédeknek,²⁹ másrészt gyakran egyes végrehajtók az így küldött beadványokat sem töltötték le vagy válaszoltak rá. Emiatt a Budapesti Ügyvédi Kamara elnöke 2020 áprilisában levelet írt a Magyar Bírósági Végrehajtói Kar hivatalvezetőjének.³⁰ A bírósági végrehajtók elérhetőségi problémája mostanra lényegében hivatali úton megoldódott, hiszen ma már minden végrehajtó hivatali kapuja e-papír segítségével is megcélvezhető (így okafogyottá vált az ügyvédek számára a VIEKR-csatlakozás is).

A földhivatalokban a személyes ügyintézés 2020. március 20-tól június 8-ig szünetelt. Ebben az eljárási fajtában általánosságban még nincsen lehetőség elektronikus ügyintézésre – csak akkor, ha a beadványhoz „melléklet nem tartozik”.³¹ Papíralapú ügyekben alapvetően a postai mellett a gyűjtőládás kapcsolat lett a „sürgős ügyintézés” módja, a hivataltól pedig postán lehetett csak várni a szükséges érkeztetett példányokat, földforgalmi biztonsági okmányokat. Irat-

²⁶ L. a MOKK elnökének 1/2020. (IV. 1.), 2/2020. (IV. 20.) és 3-4/2020. (IV. 23.) elnöki utasításait, <https://mokk.hu/ugyfeleknek/MOKK-iranymutatasok.php>.

²⁷ A Magyar Országos Közjegyzői Kamara elnökének 1/2020. (IV. 1.) utasítása a hang- és videokapcsolat folyamatos fenntartására alkalmas távközlési eszköz útján megtehető eljárási cselekményekkel összefüggő részletes eljárási szabályokról, 2. § b) pont.

²⁸ 1991. évi XLI. törvény a közjegyzőkről, 111. § (4) bekezdés.

²⁹ Külön regisztrációt igényel a VIEKR-rendszer, meg kellett vásárolni a dedikáltan csak VIEKR-re használt titkosító és autentikációs tanúsítványokat (nettó 20 ezer forint körüli összeg), valamint egy külön programra is elő kellett fizetni évi 60 ezer forint körüli összegért.

³⁰ <http://kozvetetel.bpuugyvedikamara.hu/index.php/s/X7wBWuKi9Xm4hS3#pdfviewer>.

³¹ 1997. évi CXXI. törvény az ingatlan-nyilvántartásról, 25. § (4) bekezdés.

másolat iránti igényeket, lakcímváltozási, névváltozási, székhelyváltozási átvezetéseket, haláleset miatti holtig tartó haszonélvezeti jog törlése iránti kérelmeket továbbra is fogadtak elektronikusan is, akár hivatali kapun (e-papíron), akár e-mailben. Ebből a szempontból a járványügyi földhivatali intézkedések az ügyvédi informatikát nem érintették.

A felmérés az egyéb hatósági ügyek kategóriáján belül is feltette azt a kérdést, hogy mennyiben tapasztalták az ügyvédek az ügyfelek jogainak sérelmét a veszélyhelyzeti időszak alatt mulasztás vagy késedelem miatt.³² A válaszadók (142 fő) 18%-a (26 fő) mondta azt, hogy sérültek az ügyfelek jogai. A jogsérelem részleteire vonatkozó kérdésnél³³ a 24 válaszadó 59%-a egyszerűen az eljárások elhúzódsát, késedelmét jelölte meg. A többi válaszadó közül ketten említették a bírósági végrehajtók el nem érhetőségét (személyesen nem lehetett kapcsolatot tartani, a telefont nem vették fel, vagy az foglalt volt, e-papírra, VIEKR-beadványra nem válaszoltak). Két válaszadó emelte ki, hogy az ingatlan-nyilvántartási eljárások eltérő rendje miatt az ügyfelek nem jutottak kölcsönhöz. Egy válaszadó arra is hivatkozott, hogy a közigazgatási szervek a keresetlevelet a veszélyhelyzetre hivatkozva nem továbbították a bíróságnak, egy másik pedig azt a technikai problémát emelte ki, hogy a távmunkavégzésben lévő hivatali munkatársak a megadott címekre írt leveleket azért nem olvasták el, mert ahhoz az otthonról dolgozó hivatali munkatársak nem kaptak hozzáférést.

2.4. Az ügyvédi kamarai életet érintő intézkedések

Az egyes területi elnökök, elnökségek különféle időpontoktól kezdődően felfüggesztették a személyes ügyintézés és a szolgáltatásaikat. Például a Budapesti Ügyvédi Kamarában a jelenléti oktatások már március 10-étől, egyes szolgáltatások 16-tól szüneteltek, és szűkített nyitvatartást vezettek be. A Magyar Ügyvédi Kamara (MÜK) elnöke 18-tól felfüggesztette a személyes ügyfélfogadást, elhalasztották a 27-i küldöttgyűlést, majd a területi kamarák közgyűléseit is, és elmaradtak a nemzetközi konferenciák. Több megyében úgy módosították az ügyeleti kirendelt védői listát, hogy a kirendelésre kerülő kolléga ne tartozzon a veszélyeztetett korosztályba, és vállalja a fokozottabb kockázattal járó tartott megjelenést.

Egészen a 102/2020. (IV. 10.) Korm. rendelet hatálybalépéséig és az erre építő 5/2020. (IV. 15.) MÜK elnöki határozatig a MÜK elnöksége és a területi elnökségek nem tudtak „távoli határozatot” hozni. Az előzetes egyeztetések többnyire levelezés útján, néhány kamara esetében videokonferencia-eszközökön folytak, de a MÜK elnöki határozat kihirdetéséig nem lehetett ülés tartása nélkül határozatot hozni. A MÜK elnöki határozat alapján lehetővé vált a területi kamarák számára az e-mailben szavazás is, a MÜK elnökségének pedig rendelkezésre

³² Felmérés, 21. kérdés: „Bármilyen egyéb (azaz nem bírósági és nem fogvatartottal vagy őrizetessel kapcsolatos) hatósági ügyben tapasztalt olyan mulasztást vagy késedelmet, ami miatt Ön szerint sérültek ügyfelének jogai a veszélyhelyzet alatt?”

³³ Felmérés, 22. kérdés: „Kérjük, adja meg röviden és általánosságban, hogy milyen jellegű volt a mulasztás, és milyen jogok sérülhettek ilyen egyéb hatósági ügyekben a mulasztás miatt.”

állt a szigorúbb feltételeket támaztó „elektronikus hírközlési rendszeren keresztül történő szavazás” módja is, amely a kormányzati azonosítási ügynök (KAÜ) szerinti azonosításra épült. A KAÜ-azonosítást biztosító rendszer alapjait a MÜK-nél 2018 végére fejlesztették ki eredetileg más célból, de a távszavazás lett az első éles használata.

Külön problémát okozott, hogy az ügyvédi (jelölti, kamarai jogtanácsosi stb.) tevékenység megkezdésének feltétele az eskütétel. Ezt Budapesten egy ideig úgy oldották meg, hogy a bemutatandó távazonosítási szabályok alkalmazását követően videokonferencián tettek esküt. A 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet 43. § március 31-től lehetővé tette, hogy az eskütételt ideiglenesen elektronikusan aláírt nyilatkozattal helyettesítsék. Végül meg kell említeni, hogy májusra elkészült az a MÜK-elnökségi határozat is, ami rögzítette, hogy veszélyhelyzeti időszakban az egyes MÜK-szabályzatokat milyen eltérő módon kell alkalmazni az ügyvédek.³⁴

3. Ügyvédi informatika a veszélyhelyzet előtt és alatt a felmérésre adott válaszok szerint

Az alábbiakban először áttekintjük, hogy a veszélyhelyzet előtt mennyiben voltak digitalizáltak az ügyvédi működési folyamatok, hol voltak tapasztalhatóak lényeges informatikai hiányosságok. Ezt követően megvizsgáljuk, hogy a felmérésre adott válaszok szerint miként érintette a veszélyhelyzet az ügyvédi működést.

3.1. Az ügyvédi hivatás elektronikus gyakorlásáról a veszélyhelyzet előtt

Általánosságban kijelenthető, hogy az ügyvédek érintő elektronizációs folyamatok a veszélyhelyzet kihirdetésének időpontjában már igen előrehaladottak voltak. A földhivatali eljárás kivételével a jogalkotónak inkább csak foltozgatnia kellett. A rendszerszintű eszközöket a 2018. január 1-jétől hatályos, teljes körű kötelező elektronikus eljárást előíró szabályozás biztosította,³⁵ ráadásul a jogalkotás és a gyakorlat közötti, kezdetben óriási szakadék e két év alatt számottevően csökkent. Az ügyvédi kar az elektronikus kapcsolattartást biztosító legfőbb eszközöket már legalább két éve használta, az iratokat elektronikusan küldte (bírószághoz, hatóságokhoz, rendőrséghez stb.) és fogadta, a küldeményeket szkennelte, csomagolta, olvasta, konvertálta. Elektronikusan azonosította magát (KAÜ), számos nyomtatványkezelő és -kitöltő alkalmazást használt, ügyvédi minőségét jelző minősített elektronikus aláírással rendelkezett és elektronikus jogi adatbázisokból dolgozott.

Néhány kivételtől eltekintve 2020 elején már a legtöbb közhatalmi szerv is tisztában volt azzal, hogy nekik mit kellene elektronikusan biztosítaniuk, és ők mit várhatnak el az ügyvédtől, illetve az ügyvéd mit vár el tőlük. A fennmaradó nehézségek főleg arra szorítottak, hogy néhány állami szerv még mindig nem tudta, hogy az ügyvédek cégkapuval rendelkeznek, így

³⁴ 3/2020. (V. 5.) MÜK elnökségi határozat egyes MÜK szabályzatok veszélyhelyzetbeli alkalmazásáról.

³⁵ 2015. évi CCXXII. törvény az elektronikus ügyintézés és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól, 451/2016. (XII. 19.) Korm. rendelet az elektronikus ügyintézés részletszabályairól.

a kézbesítési képességük a hétköznapi gazdálkodó szervezetekével megegyező. Emiatt az ügyvédek nem tudnak közvetlenül egy hivatali kaput megcímezni, a cégkapuban címzettek kiválasztani, és bármilyen beadványt tetszés szerinti hivatalnak a hivatali kapuazonosító megadásával megküldeni. Az ügyvédek csak akkor tudnak elektronikusan kézbesíteni, ha a hivatali kapuval rendelkező szerv elérhető az e-papír útján, vagy a kézbesítést biztosító űrlapot tesz közzé (ÁNYK, iForm). Ennek a gyakran tapasztalható félreértésnek az az oka, hogy aki hivatali kapuval rendelkezik, az tud közvetlenül másik hivatali kaput címezni (elérhető számára egy címjegyzék).

A 2020. év úgy kezdődött, hogy az állami megoldások több téren tovább javultak. Megnyílt a lehetőség a bírósági iratbetekintő rendszer használatára (erről részletesebben a 3.4. pontban lesz szó). A rendőrség február 1-jétől állt át arra, hogy már egységesen csak az inNOVA rendszeren nyújtja elektronikus ügyintézési szolgáltatásait a nagyközönség – és az ügyvédek – számára. Ez jelentős előrelépés volt a korábbi e-papír, ÁNYK és inNOVA hármas felület használatához képest, és a fizetési felület is egységesedett.

Az új ügyvédi törvénynek köszönhetően már tényleges lehetőség volt az ügyfelek személyazonosságának távoli ellenőrzésére, akár pénzmossási törvény előírásait is teljesítő „auditált elektronikus hírközlő eszköz” útján, és az ügyvéd a felek személyes, fizikai jelenléte hiányában is ellenjegyzéssel láthatta el a felek által korábban aláírt papíralapú vagy elektronikus okiratokat, és hitelesen átalakíthatott papíralapú okiratokat elektronikus okirattá.³⁶ (Ezek módjáról és a veszélyhelyzet miatti változásáról részletesen írunk a 4.1. pontban.)

Bár a minősített archiválási szolgáltatás kedvező áron már évek óta elérhető volt az ügyvédek számára, a használata továbbra is inkább kivétel maradt, noha a hosszú távon megőrzendő, csak elektronikusan aláírt formában rendelkezésre álló (köz- és magán)okiratok száma 2005 óta jelentősen megnőtt. E körben, úgy tűnik, egyelőre nem álltak elő olyan kellemetlen helyzetek, amikor az ügyvéd felelőssége lett volna tudni bemutatni, hogy egy csak elektronikusan rendelkezésre álló, elektronikusan aláírt irat néhány év elteltével is érvényes.

Pontos statisztika hiányában is érdemes kiemelni, hogy a magyarországi ügyvédek között egyáltalán nem volt elterjedt az olyan átfogó ügykezelő rendszerek használata, amelyeket a külföldi felmérésekben ügykezelő (*case management*) vagy praxiskezelő (*practice management*) eszközöknek hívnak, és az önálló dokumentumkezelő megoldások használata is csak a nagyobb ügyvédi irodákban elterjedt, még csoportmunkát igénylő helyeken is inkább a fájl szintű tárolás és az e-mail csoportmunka célú használata dominál.³⁷ Az összefoglalóban ennek hiányára még visszatérünk, de itt is ki kell emelni, hogy az ilyen praxistámogató rendszerek nem használatának igen komoly jelentősége van.

Egyrészt ez azt jelzi, hogy az ügyvédi munka tipikus üzemmérete Magyarországon eddig önmagában nem tette szükségessé ezeknek a praxisspecifikus eszközöknek a használatát. Gazdasági szempontból az ilyen eszközök nyújtotta előnyök még nem érték el azt az értéket sem, hogy az ügyvédek jelentős hányada évi 10-20 ezer forintot költsön ilyen célra, azaz nem jött létre

³⁶ 2017. évi LXXVIII. törvény az ügyvédi tevékenységről, 32–33. §-ok, 43–46. §-ok.

³⁷ Az elmúlt húsz évben tucatnyi praxiskezelő és ügykezelő megoldást próbáltak meg bevezetni az ügyvédi piacra Magyarországon, de egyelőre a legsikeresebb megoldás sem tudott 100-200 felhasználónál többet elérni. Erre felmérés nincsen, inkább fejlesztői háttérbeszélésekből derül ki, azaz inkább pletyka, mint tény.

ezen eszközök piaca. Természetesen az már most is napi tapasztalat, hogy az ügyvédek panaszkodnak az adminisztrációs terhekre, főleg az elektronikus ügyintézésre, de a felmerülő nehézségek megoldását az ügyvédek többsége tipikusan az államtól vagy a tagdíjuk fejében a kamarától várják, egyfajta ingyenes szolgáltatásként (tegyük hozzá: hiába).

Másrészt ez hosszú távon jelentősen kihat az ügyvédek azon képességére, hogy milyen mennyiségben tudnak új, adminisztrációs teherrel járó feladatokat magukra vállalni (akár az államtól, akár az ügyfelüktől). Ugyanis az újabb adminisztrációs terhek vállalása egyúttal feltételezi azt is, hogy az eddig nem létező alapvető informatikai infrastruktúra kialakul az ügyvédeknél. Hiányoznak az ügyfelekre, az azonosított személyekre, az ügyekre és az ügyintézési folyamatokra vonatkozó legalapvetőbb adatok és informatikai felületek. Nincsen olyan ügyvédi alap, mint amilyen a közjegyzőknél az ügynyilvántartó, amit a Magyar Országos Közjegyzői Kamara több mint tíz évvel ezelőtt kifejlesztett.

Ebben a fejezetben a továbbiakban bemutatjuk, hogy a felmérésre adott válaszok szerint a veszélyhelyzet miként érintette az ügyvédi praxist, mind általánosságban, mind a szükséges informatikai beszerzések kapcsán. Itt ismertetjük azt is, hogy a válaszadók milyen általános észrevételeket tettek a veszélyhelyzet okozta ügyvédi informatikai nehézségek kapcsán.

3.2. Hogyan látták a felmérésben részt vevő ügyvédek a veszélyhelyzet hatását az ügyvédi praxisra?

A felmérés első kérdése a válaszadó ügyvédi praxis méretére vonatkozott, ami azért fontos, mert a praxisok (ügyvédi irodáké és egyéni ügyvédeké) tagokban és alkalmazottakban együttesen mért mérete meghatározó a munkaszervezet komplexitása szempontjából. A felmérés a következőket mutatta:

Alkalmazott nélküli egyéni ügyvéd vagy egyszemélyes ügyvédi iroda	58,06%
Egyéni ügyvéd vagy egyszemélyes ügyvédi iroda egy vagy két alkalmazottal	24,52%
Társas ügyvédi iroda, alkalmazottak és irodai tagok száma 10 fő alatt	10,97%
Társas ügyvédi iroda, alkalmazottak és irodai tagok száma 10–30 fő között	3,87%
Társas ügyvédi iroda, alkalmazottak és irodai tagok száma 30 fő felett	2,58%

Nehéz ezt összevetni a meglévő statisztikákkal, ugyanis egyrészt nincsen nyilvánosan közzétett adat, másrészt ami elérhető, abban másnyelvenek a kategóriák. Az Eurostat 6911-es NACE-kódra³⁸ vonatkozó legutolsó, 2018. évi értékei szerint az összes, e kód szerinti gazdasági entitás

³⁸ Ez bővebb kör az ügyvédekénél, hiszen ide tartoznak pl. a közjegyzők és a szabadalmi ügyvivők is, de ezek száma elég alacsony ahhoz, hogy figyelmen kívül hagyjuk a vizsgálatunk szempontjából.

73,29%-a rendelkezik egy vagy nulla alkalmazottal (szemben a felmérés szerinti 82,52%-kal), a 10 fő alatti alkalmazottú praxisokat összegezve ez az Eurostat szerint 97,89%, szemben a felmérés 93,55%-ával.

Budapesten legutoljára a 2019. évi ügyvédi kamarai elnöki beszámolóban tették közzé a praxisok méretére vonatkozó adatokat, bár itt a munkavállalók közül csak az alkalmazott ügyvédek számolták (az asszisztenseket és a jelölteket nem).³⁹ Ez alapján úgy becsülhető, hogy a felmérést a nagyobb ügyvédi praxisok válaszadói voltak hajlandóbbak kitölteni. A 10 fő alatti (alkalmazotti és tagi) létszámmal rendelkező praxisok tényleges aránya ugyanis a budapesti beszámoló statisztika szerint jóval alacsonyabb a felmérés szerintihez képest: a kamarai statisztikában a 7563 teljes praxis közül mindössze 9-ben nagyobb az ügyvédek és az alkalmazott ügyvédek létszáma a 10 főnél, azaz a praxisok 1,3 ezreléke ez az arány. A felmérés szerint azonban a válaszadók 6,45%-a dolgozik 10 főnél nagyobb létszámú praxisban, ezért vontuk le azt a fenti következtetést, hogy a felmérés válaszadói inkább a nagyobb ügyvédi praxisok közül kerültek ki.

Figyelemmel a jelöltekre és az asszisztensekre is, a kamarai statisztikában írtakhoz képest biztosan jóval több olyan ügyvédi iroda van, ahol az alkalmazotti létszám a 10 főt meghaladja. Az is tény, hogy a legtöbb ügyvédi iroda adózáskor jóval kisebbnek szeret tünni, mint amikor egy potenciális ügyfélnek mutatja be magát. Az eltérő definíciók ellenére azonban valószínű, hogy a nagyobb ügyvédi irodák a felmérésben kissé felülreprezentáltak voltak.

A második, arra vonatkozó kérdésre adott válaszok szerint, hogy a járványügyi veszélyhelyzet miként érintette a praxis fenntarthatóságát, nyereségességét, a válaszadók 8,4%-ának javította a kilátásait a veszélyhelyzet, míg 65%-ának rontotta, ebből 3,2% az ügyvédi tevékenység megszüntetését is lehetségesnek látta a válaszadáskor.

Nagyon jelentősen rontotta, a hatása az ügyvédi praxis megszüntetéséhez vezethet	5	3,2%
Jelentős mértékben rontotta, de bezáráshoz önmagában nem fog vezetni	54	34,8%
Észrevehető, de nem jelentős mértékben rontotta	43	27,7%
Nem változott	40	25,8%
Észrevehető módon javította	9	5,8%
Jelentős mértékben javította, kifejezetten kedvező hatással volt a praxisra	4	2,6%

A 3. kérdésnél csak 5 válaszadó jelezte, hogy a veszélyhelyzet miatt „[k]énytelen volt munkavállalót elbocsátani, átalánydíjas együttműködő ügyvéd megbízását felmondani”, ami a válaszadók 3%-át jelentette csak.

³⁹ Budapesti Ügyvédi Kamara Elnöki és Elnökségi Beszámoló, 2019. március 29., http://bpugyvedikamara.hu/wp-content/uploads/2013/05/190321_Elnoki_beszamolo_audittal_modositott_alairt.pdf. Sajnos az elnökségi beszámoló statisztikákat követve nyilvánvalóan eltérő adatbázisokkal és módszertannal számolnak, sokszor éven belül is, így nehéz pontos számot mondani.

3.3. A veszélyhelyzet miatt szükségessé váló ügyvédi informatikai beszerzések

A felmérés szerint a válaszadók 26%-ának kellett a veszélyhelyzet miatt új ügyvédi informatikai beszerzést végrehajtania,⁴⁰ ugyanakkor a beszerzendő eszközök körét illető kérdésre csak a 75%-uk adott választ.⁴¹ A harmadik oszlopban a százalékos érték azt jelzi, hogy az összes válaszadó közül milyen arányban nyilatkoztak úgy, hogy az adott típusú terméket beszerzték.

Videokamera vagy mikrofon beszerzése	17 fő	14,78%
Laptop, notebook vagy asztali gép beszerzése	15 fő	13,04%
Rendszergazdai vagy hasonló egyszeri jellegű tanácsadási szolgáltatás igénybevétele	12 fő	10,43%
Új vezetékes internet-előfizetés vagy sávszélesség növelése	6 fő	5,22%
Ügyfeleknek való elektronikus számlázáshoz szükséges beszerzések (előfizetés új számlázó programra)	5 fő	4,35%
Általános irodai szoftvercsomagok előfizetése (MS Office, Google Apps stb.)	4 fő	3,48%
Új mobilinternet-előfizetés vagy adatmennyiség, sávszélesség növelése	4 fő	2,61%
Nyomtató vagy szkennel (egyéb válasz részeként)	3 fő	2,61%
Új elektronikus aláírási, titkosító vagy hasonló tanúsítvány beszerzése, kártyaolvasó beszerzése	3 fő	2,61%
Specifikusan jogi célú előfizetések vagy szoftverek beszerzése (jogi adatbázis, praxismenedzsment szoftver, dokumentummenedzsment, ügykezelő rendszer)	2 fő	1,74%
Videokonferencia-szoftver beszerzése külön kategóriaként megjelölve (egyéb válasz részeként)	2 fő	1,74%
Mobiltelefon vagy tablet beszerzése	1 fő	0,87%

A válaszok alapján látható, hogy azon a veszélyhelyzet sem változtatott érdemben, hogy az ügyvédek nem látják szükségesnek speciálisan ügyvédi célú fejlesztéseket beszerezni (pl. praxismenedzsment-rendszert) – a korábban leírt problémák megmaradtak. A legtöbb helyen megjelölt videokamera- vagy mikrofonbeszerzés nem számottevő összegű egy ügyvédi iroda számára (még akkor sem, ha ezek a veszélyhelyzet alatt hiánycikké váltak), de a második legtöbb beszerzést jelentő laptop, notebook vagy asztali gép már jelentősebb költségű művelet volt.

⁴⁰ Felmérés, 6. kérdés: „A veszélyhelyzet miatt kellett Önnek (az ügyvédi praxisnak) újabb informatikai eszközök (hardvert vagy szoftvert) vagy informatikai, távközlési szolgáltatást vásárolnia, beszereznie? (Akár saját maga vagy alkalmazottai számára.)” 115 nem válasz, 40 igen válasz.

⁴¹ Felmérés, 7. kérdés: „Kérem, jelölje, hogy milyen típusú eszközöket vagy szoftvereket kellett beszereznie a veszélyhelyzet miatt.” Összesen 115 válaszadó.

3.4. Szerette-e az ügyvéd a *home office*-t?

A felmérés egyik kérdése arra kereste a választ, hogy az ügyvédek miként viszonyulnak az otthoni és az irodai munkavégzéshez (egy válaszadó több egyetértő választ is adhatott):

- „Az otthoni munkavégzés hatékonyabb, mint az irodai, mert kevesebben zavarnak munka közben” – ezzel 81 válaszadó értett egyet, azaz 52%.
- „A távoli munkavégzés számomra előnyös, mert nem kell ingázni az iroda és a lakóhelyem között, és ezzel jelentős időt takarítok meg” – ezt az állítást 73 válaszadó jelölte meg, azaz 47%.
- „Az otthoni munkavégzés kevésbé hatékony, mert az irodában jobban tudok fókuszálni a munkámra” – ezzel az állítással 33 válaszadó, azaz 21% értett egyet.

Ebből azt a következtetést is le lehet vonni, hogy az ügyvédi irodai munkahelyek nem biztosítják még eléggé a nyugodt és hatékony munkakörnyezetet, és a magyarországi válaszadó ügyvédek jelentős része számottevő időt tölt ingázással.

Ehhez a tárgykörhöz kapcsolódik a felmérés 9. kérdése is,⁴² miszerint úgy vélik-e, hogy a távoli munkavégzés többlet informatikai kockázattal jár: az „ügyvédi székhelytől eltérő munkavégzés esetén az ügyvédi iratok biztonságát nehezebb biztosítani (jogosulatlan személy hozzáférése vagy irat elvesztése)” állítással a 155 válaszadó közül csak 37, azaz 23% értett egyet. Ez persze nem jelenti azt, hogy a távoli munkavégzés informatikailag sem jelentene komoly problémát, de tény, hogy a válaszadók többsége számára ez láthatóan nem okoz még aggodalmat (vagy más dolgokat fontosabbnak tartanak, és inkább amiatt aggodnak).

3.5. Fontos-e még az ügyvédi személyes jelenlét?

A 9. kérdésnél a legtöbb egyetértést az az állítás kapta, hogy „Az ügyfelek az ügyükkel kapcsolatos lényeges körülményeket szívesebben megosztják, ha az ügyvéd személyesen van jelen” (104, azaz 67%). Ebből levonhatjuk azt a következtetést is, hogy az ügyvédek alapvetően fontosnak tartják a személyes jelenlétet a bizalmas információk megosztása miatt, és megértésük szerint ezt az ügyfelek igénylik.

A válaszadók jelentős része egyetértett azzal is, hogy az ügyvédi személyes jelenlét egy eljárásban nemcsak a bizalmas információ megosztási hajlandósága miatt fontos, hanem mert a jelenlét csökkenti az ügyfelek kiszolgáltatottság-érzését: „Ha nincsen az ügyvéd az ügyfele mellett, az ellenérdekű fél vagy hatóság nagyobb eséllyel félemlíti meg az ügyfelet” (67, azaz 43%).

⁴² 9. kérdés: „Kérem, jelölje be azokat az állításokat, amelyekkel egyetért.” Itt a válaszadók többértékű készletből választhatták ki, hogy melyik állításokkal értenek egyet. Zárójelben jelölve, hogy hány válaszadó értett egyet az adott állítással, és ez a válaszadók hány százalékát tette ki (egy válaszadó akárhány állítással egyetértett).

3.6. A felmérés válaszadói által tett szövegszerű észrevételek és javaslatok

A felmérés utolsó pontja egy szabad szöveges, nyitott kérdés volt, ahol lehetett panaszkodni és javaslatot tenni.⁴³ A hetven válasz tételes ismertetése helyett célszerűnek tűnik a javaslatok csoportosított elemzése. A válaszokat négy csoportba osztottuk: *a)* az ügyvédi oldal problémáit bemutató észrevételek és javaslatok; *b)* a bírósági-hatósági oldal hiányosságait kiemelő észrevételek és javaslatok; *c)* az ügyféloldali hiányosságokat taglaló megjegyzések; *d)* a nem műszaki jellegű hiányosságokra, problémákra mutató javaslatok, észrevételek.

Kezdjük az első csoporttal. Az ügyvédi oldal „felelősségi köréhez” tartozó hiányosságok közül a legszembetűnőbb, hogy tíz válaszadó hivatkozott egyértelműen arra, hogy gond volt az internetes sávszélességgel a veszélyhelyzet idején. A probléma érthető, de kétségtől mentes furcsa, mert Magyarország a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság és az Európai Bizottság – főleg távközlési szolgáltatói adatszolgáltatásai alapján készült – jelentései szerint az ún. következő generációs, tehát a nagy sávszélességű technológiák terén az EU legjobbjára.⁴⁴ A módszertani eltérésektől függetlenül tény, hogy ez a műszaki probléma az ügyvédek között a legkiemeltebb, a legegységesebb. Sajnos szó nincs arról, hogy ez a külterületi életet preferáló ügyvédek egyéni problémája lenne – ugyanúgy érinti az irodaházi, Budapest belvárosi ügyvédi irodák elérhetőségét otthonról, ahogyan a hirtelen megnövekedett otthoni sávszélességigényt. Mind a videokonferencia, mind az irodai eszközök (akár több személy általi egyidejű) távoli elérése⁴⁵ az eddigi sávszélesség-felhasználáshoz képest jóval magasabb igényeket támaszt. Az otthoni oldalról nézve pedig egy négyfős család esetén (a távoktatás mellett) egyszerre négy nagysebességű videokonferencia tartására már a papírforma szerint sem lesz elegendő egy elméletileg 30 Mbps fel- és letöltési sebességű, definíció szerint nagy sávszélességűnek nevezett kapcsolat.

A szövegszerű észrevételekben számos kolléga utalt arra, hogy a hirtelen otthoni munkavégzés miatt új, gyorsabb, nagyobb tárhelyű gépeket, telefonokat kellett beszerezniük (bár ez az arány a beszerzésekkel kapcsolatos kérdésekre adott válaszokban nem jelent meg számszerűen). Többen jelezték, hogy otthonra is kellett egy nyomtató vagy szkennert, ami annyiban érdekes, hogy az iroda otthon sem lehet még papírintes. Az is érdekes, hogy több ügyvéd szerint egyes elektronikus aláírásra használt eszközök telephelyek (otthon–iroda) közötti költöztetése plusz problémát jelentett a veszélyhelyzet idején. Szóba került az is, hogy egyes aláíró eszközök egy felhasználóbarát, de ügyvédi praxisban nem domináns operációs rendszeren nem működnek.

⁴³ Felmérés, 23. kérdés: „Összességében az ügyvédi praxisban mi okozta a legnagyobb műszaki-informatikai jellegű problémát a járványügyi veszélyhelyzet alatt? Ön szerint milyen módon lehetne ezt a problémát egy esetleges következő veszélyhelyzet során kezelni?”

⁴⁴ L. pl. Vezetékes gyorsjelentés – 2020. június. *NMHH*, 2020. augusztus 24., Országinformációk – Magyarország. *EC*, 2020. szeptember 1., http://nmhh.hu/cikk/214216/Vezetekes_gyorsjelentes__2020_junius; <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/orszaginformaciok-magyarorszag>.

⁴⁵ Logmein, Teamviewer, Remote Desktop Service stb. típusú eszközökkel.

Kiemelt, általános problémaként több válaszadó is rámutatott arra, hogy az eltérő állami megoldások, eszközök összehangolása jelentős informatikai terhet ró az ügyvédekre. Ez már átvezet a következő problémacsoportba, hiszen ez egyúttal az állami megoldások összehangoltságának hiányát is jelenti. A bírósági-hatósági oldalon a főbb problémák közül sokan említették általánosságban a hivatalok technikai felszereltségét, illetve alkalmazási képességét, képzettségét. Hangsúlyozták egyes elektronikus ügyintézési rendszerek (KAÜ, cégkapu) rendelkezésre állásának hiányát, technikai problémáját, a feladási és a beadványra vonatkozó műszaki korlátozást, leggyakrabban a méretkorlátozás okozta problémákat.⁴⁶ Rendre megjelentek a tanulmányban fentebb említett problémák is, pl. a bírósági iratbetekintési rendszer sajnos csak szűk körben alkalmazható, ami a veszélyhelyzet idején sokaknak jelentett komoly gondot. Végül ki kell emelni, hogy számos ügyvéd részéről határozott igény fogalmazódott meg az iránt, hogy a földhivatali eljárásokat is mielőbb lehessen elektronikusan intézni, és bővítsék az e-ügyintézés lehetőségét.

Az ügyfeleket érintő problémák az előző két csoporthoz képest kevésbé dominánsak, és mindegyik ezzel kapcsolatos észrevétel lényegében arról szólt, hogy az ügyfél (és egyáltalán nem csak a lakossági ügyfelekről van szó) digitálisan nem elég képzett, és az ügyvédnek kellene informatikai tájékoztatást, képzést nyújtania ahhoz, hogy az ügyfél megfelelő minőségben, példányszámban előállítson valamit, folyamati lépéseket betartson, rögzített videós beszélgetésen azt mondja, amit a pénzmosási vagy ellenjegyzési folyamatok előírnak. Ez a fajta egyidejű jogász-kodás és oktatás személyes jelenléttel, utazási időt is beleszámolva, hamarabb és jobb eredményel megoldható lenne. A képzettség kérdésétől független észrevétel volt még az is, hogy az ügyféllel való távoli kapcsolattartás során nehézséget okozott az ügyfél személyi okmányainak ellenőrzése.⁴⁷

Végül az utolsó csoportba sorolt, egyéb jellegű észrevételek közül kettőt emelnénk ki. Az egyik válaszadó nehezményezte egy konkrét ügyben, hogy a bíróságok úgy tartottak letartóztatási ügyben meghallgatást, hogy az ügyész és a bíró egy helyen volt, míg a védő, a terhelt, az őrszemélyzet (és más védők, más terhelték) egy 7 m²-es helyiségben a rendőrségen, egymással szorosán összezárva, a bírósággal elektronikus kapcsolatban. Az észrevételező ezt nem is csak a tisztességes eljáráshoz való jog (a fegyveregyenlőség) sérelme miatt érezte problémának, hanem szemléletbeli hibának találta. A másik kiemelendő, visszatérő észrevétel e körben is az volt, hogy a válaszadók úgy érezték, a veszélyhelyzetet sok esetben a hatóságok, bíróságok arra használták ki, hogy „ne csináljanak semmit”, ami az ügyek indokolatlan elhúzódásához vezetett.

⁴⁶ Ez az, ami az ÁNYK-ra és cégkapura épülő bírósági eljárások többségében 300 MB, de a mérethatár hatóságoknál gyakran ennél jóval alacsonyabb, 5–25 MB is.

⁴⁷ Ez nem csak a gyakorlatban észlelhető felbontás és a mikroírás vagy hologram jellegű biztonsági elemek közötti ellentmondás elvi problémájából fakad. Ennek részben az is oka, hogy bár a pénzmosási szabályozás szerint elvárt lenne a biztonsági elemek ellenőrzése, az ügyvédek nem részesülnek okmánybiztonsági oktatásban, és okmánybiztonsági okokból nincsen nyilvánosan ellenőrizhető lista arról, hogy milyen típusú okmány esetén milyen biztonsági elemeket lehetne egyáltalán megkeresni.

4. A veszélyhelyzet okozta változások a videokonferencia-eszközök, a bírósági kapcsolattartás és az írásbeliség terén

4.1. A videokonferencia-eszközök használata

Említettük, hogy az ügyvédeknek már a veszélyhelyzet előtt is gyakorlati lehetősége volt az ügyfél személyazonosságának távoli ellenőrzésére, akár a pénzmossási törvény⁴⁸ előírásait is teljesítő „auditált elektronikus hírközlő eszköz” útján. A pénzmossási szabályozás szerint a személyazonosság távoli ellenőrzésére (pontosabban egyes ügyfél-átvilágítási intézkedések elvégzésére) alkalmas eszközt előzetesen auditáltatnia kell a pénzmossási felügyeletet ellátó szervnek. Ügyvédek esetén az ezzel kapcsolatos szabályozói szerepet a MÜK látja el, és a 10/2019. (VI. 24.) MÜK szabályzat szerint az ügyvédi kamara elnöke végzi el az auditálást. Az auditálás műszaki követelménye átlátható:⁴⁹

- a) az átvilágításra használt eszköz elemei és üzemeltetési folyamatai azonosíthatók és dokumentáltak;
- b) az eszköz lehetővé teszi a biztonságos, titkosított, bizalmas, sértetlen és hiteles adatátvitelt, és
- c) az eszköz valós időben olyan felbontásban teszi lehetővé a kép és a hang egyidejű továbbítását, amely alkalmas „az ügyfél nemének, korának, arcjellemzőinek felismerésére, az ügyfél által bemutatott fényképes azonosító okmánnyal való összevetésre, a bemutatott okmány biztonsági elemeinek azonosítására”.

A MÜK elnöke csak a veszélyhelyzet ideje alatt négy ilyen tárgyú határozatot hozott – ez önmagában is megmutatja, hogy az ilyen „távazonosításra” hirtelen milyen nagy igény lett.⁵⁰ A MÜK elnökének határozatai lehetővé tették az ügyvédek számára, hogy olyan, akár ingyenes megoldásokat használjanak távazonosításra, amelyek még a lakossági ügyfelek számára is elérhetők. Persze a megoldások használata ettől még nagy körültekintést igényel az ügyvédektől, de ez nem annyira a műszaki megoldás miatt van így, hanem azért, mert az ügyvédeknek saját maguknak kell az azonosítási forgatókönyvet betartaniuk.

Fontos, hogy ez nem azt jelenti, hogy az ügyvédek csak ilyen videokonferencia-eszközt használhatnak. Bár az auditált listán szerepel a 35.SZ/2020. (III. 15.) OBHE határozat 4.2. pontja szerint az OBH által az ügyvédek bevonására alkalmazni kívánt megoldás (Skype for Business) is, ez más kérdés, hiszen a távazonosításnál az alkalmazás feltétele a rögzítése képessége. Mint mindenki másnak a veszélyhelyzet alatt, az ügyvédeknek is több videokonferencia-alkalmazást kell tudniuk használni. A pénzmossási törvény szerinti távazonosítástól jogilag füg-

⁴⁸ 2017. évi LIII. törvény a pénzmossás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról.

⁴⁹ 10/2019. (VI. 24.) MÜK szabályzat a pénzmossás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2017. évi LIII. törvényben és az Európai Unió és az ENSZ Biztonsági Tanácsa által elrendelt pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedések végrehajtásáról szóló 2017. évi LII. törvényben meghatározott kötelezettségek teljesítéséről, 5.6. pont.

⁵⁰ Az aktuális lista mindig a MÜK oldalán érhető el: <https://www.muk.hu/tavazonositas>.

getlen, hogy *a*) az ügyvéd miként tudja megvalósítani az ellenjegyzést távollévő ügyfelek esetén, és *b*) miként kell eljárnia, ha az ügyvédi törvény az ügyfél személyazonosítását követeli meg, de a pénzmossási törvény nem kívánja meg az ügyvédtől az ügyfél-átvilágítást.

Az ügyvédi törvény szerint minden, a jogi tanácsadáson túlmutató megbízási szerződés megkötése előtt az ügyvédnek azonosítania kell az ügyfelét. Ha az ügyvéd az ügyfelet korábban még nem azonosította, akkor ezt az azonosítást el kell végeznie, természetes személy ügyfél esetén pl. az ügyfél személyazonosításra alkalmas okmányának megtekintésével (ami történhet akár lefotózott okmány alapján is).⁵¹ Ha a megbízási része okirat ellenjegyzése, akkor az ügyvéd az azonosítás során beszerzett adatokat és az okmányok érvényességét elektronikus állami nyilvántartásban köteles ellenőrizni,⁵² de ilyen ellenőrzésre egyébként is jogosult.

Ellenjegyzés esetén a személyazonosság ellenőrzésétől független kötelezettség az, hogy az ügyvédnek az ellenjegyzés előtt arról is meg kell győződnie, hogy az aláíró fél az okiratot előtte írta alá vagy az okiraton szereplő aláírást előtte sajátjaként ismerte el⁵³ – ezt nevezik távollöttemezésnek.⁵⁴ Ez biztosítja, hogy az ügyvéd – a már azonosított – felek személyes, fizikai jelenléte hiányában is ügyvédi ellenjegyzéssel láthassa el a felek által korábban aláírt (papíralapú vagy elektronikus) okiratokat. A helyszíni aláíráshoz képest ez utóbbi művelet minimálisan annyiban jelent eltérést az ügyvédek számára, hogy videón rögzíteniük kell az aláírás vagy az aláírás sajátjaként történő elismerés mozzanatát is.⁵⁵ E körben technikai nehézséget jelent még, hogy nemcsak az azonosítási és az ellenjegyzési iratokat kell megőrizni (és az azonosítási nyilvántartást vezetni⁵⁶), hanem még a videófelvételeket is hosszú távon (tíz évig) meg kell őrizni. Tehát az ügyvédek a MÜK elnöke által auditált, rögzítésre képes videokonferencia-eszközöket mind az ügyfél távoli azonosítására, mind az ellenjegyzés személyes jelenlétet illető műveleteinek kiváltására alkalmazhatják.

A felmérés 9. kérdésére adott, a távazonosítással és az ellenjegyzéssel kapcsolatos válaszok szerint az ügyvédek többsége a megoldásban rejlő kockázatokat nem látja magasnak. A válaszadók közül 42 fő (27%) értett egyet azzal, hogy az ügyfél távazonosítása kevésbé megterhelő az ügyfelek számára, és szívesebben vesznek részt távazonosításban, mint helyszíni személyazonosításban. A többség nem, de így is számos ügyvéd értett egyet azzal, a távazonosítás kockázatát kiemelő válasszal, hogy a távazonosításban kockázatot jelent, hogy az ügyfél milyen eszközt használ. Mintegy 37 fő (a válaszadók 23%-a) értett egyet a következő állítással: „Az ügyfél távazonosítása kiemelt kockázatot jelent, mert az ügyfél nem rendelkezik megfelelő minőségű kamerával vagy internetkapcsolattal.”

A válaszadók 18%-a (28 fő) értett egyet a következő távazonosítási kockázattal kapcsolatos állítással: „Az iratok távoli ellenjegyzése kockázatos, mert nem tudok meggyőződni arról, hogy az aláírók akarata megfelel-e az okiratban foglaltaknak” (28 fő, 18%). A válaszadók 15%-a

⁵¹ A pénzmossási törvény hatálya alá tartozó ügyben persze nincsen olyan kivétel, hogy csak akkor kell azonosítani, ha még nem ismeri, és csak az auditált hírközlő eszköz útján lehet ezt elvégezni.

⁵² 2017. évi LXXVIII. törvény, 32. § (3), (7) és (8) bekezdések, illetve 44. § (1) bekezdés *c*) pont.

⁵³ Uo., 44. § (1) bekezdés *d*) pont.

⁵⁴ Erről is l. részletesen a MÜK útmutatót, <https://www.muk.hu/tavazonositas>.

⁵⁵ Ezenkívül egyéb mozzanatok rögzítése is indokolt lehet, de ez a tanulmány nem a pontos feltételekről szól, csak a változás lényegét emeli ki.

⁵⁶ 2017. évi LXXVIII. törvény, 33. §.

(24 fő) értett egyet azzal, hogy „[t]ávoli azonosítás esetén nehéz meggyőződni arról, hogy az ügyfél által bemutatott igazolvány megegyezik-e a JÜB-nyilvántartásban lévővel”. Valamivel kevesebb, 22 válaszadó (14%) értett egyet azzal az általános állítással, hogy távazonosítás esetén nagyobb lehet a pénzmosás kockázata.

A távellőttemezés a jelenlegi formájában szinte tökéletesen működik, és helyettesíteni tudja az eredeti, helyszíni funkcióját. E körben a legfontosabb tennivaló talán az ügyféltől az ügyvéd felé történő kommunikáció minőségének javítása, beleértve azt is, hogy miként lehet az iratok megfelelő minőségét biztosítani, például hogy az előttemezés során az ügyvéd és az ügyfél is jól lássa, hogy az milyen iratra is vonatkozik). Tehát ez lényegében csak egy könnyen megoldható, technikai kérdés.

Ezzel szemben a távazonosítás sokkal több kockázatot hordoz magában, mint amit hajlandók vagyunk elismerni. Ez egy jóval komplexebb kérdés, ami nem csak technikai problémákból áll. Már a személyes jelenléti igazoló ellenőrzés is bonyolult folyamat, ami megfelelő okmánybiztonsági képzettséget feltételezne, ugyanez távoli ellenőrzés mellett gyakran lehetetlen, főleg megfelelő okmánybiztonsági adatbázisok hiányában. A szabályozás pedig az igazoló ellenőrzést követően is olyan monitorozási kötelezettségeket fogalmaz meg, amelyeket a legnagyobb és a legszofisztikáltabb működésű vállalatok sem tudnak megbízhatóan teljesíteni, és távazonosítás esetén számos kezdeti benyomás, figyelmeztető jel hiányozni fog. Végül ki kell emelni, hogy hiába bővítik a tárgybeli irányelvet az eIDAS szerinti magas szintű biztonságú azonosító eszközök körével,⁵⁷ ez az eszköz számos azonosítási kockázatra nem jelent megoldást.⁵⁸

A távazonosítási problémákör azonban túlmutat a pénzmosási törvény hatályán is. Hiába van megbízhatóan azonosítva egy állampolgár, a polgári és a büntetőeljárásokban számos olyan eset van, ahol igenis kell a személyes jelenlét, mert csak így érzi az illető az eljárás súlyát, a tettenek következményét, és az eljárás többi résztvevője is csak így tud megfelelően fókuszálni az illető személy nyilatkozatára és annak környezetére, az ebben rejlő ellentmondásokra – függetlenül a videokapcsolat jó minőségétől.

4.2. Az elektronikus bírósági kapcsolattartás nehézségei

Az ügyvédi elektronikus bírósági kapcsolattartás a veszélyhelyzet kezdetekor már hosszú múltra tekintett vissza, bár alapvetően két eltérő rendszert használt. A cégbírósági eljárásban 2005 óta, a rendes bírósági eljárásban 2013 (de érdemben inkább 2016) óta kialakult rendszere van a bíróság és az ügyvédek közötti kapcsolattartásnak. Ehhez képest időről időre csak apró újításokat vezettek be, pl. a Bírósági Fizetési Portált és az Ügyfél Iratbetekintő Rendszert. Ez utóbbi jó időzítéssel, 2020. január 1-jével vált elérhetővé, és célja azt biztosítani, hogy az ügyvéd a teljes aktába betekinthesen távolról, ne csak a lajstromadatokhoz férjen hozzá. Ez a megoldás azonban ügyvédi (kamarai jogtanácsosi) oldalról egyelőre még nem hibátlan:

⁵⁷ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/843 irányelve (2018. május 30.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzéséről szóló (EU) 2015/849 irányelv, valamint a 2009/138/EK és a 2013/36/EU irányelv módosításáról.

⁵⁸ Az azonosító eszköz jogosulatlanul való átadására, a videofolyam befolyásolására.

- a) csak a 2020. január 1. után első fokon indult ügyek e-aktáját lehet elérni (régebbi ügyeket nem);
- b) a regisztráció nem automatizált, ügyintézői jóváhagyást igényel, ami nem minden esetben működik gördülékenyen;
- c) az egyedi belépés (hitelesítés) csak egy körülményesen telepíthető azonosító eszköz segítségével lehetséges (megfelelő program telepítését igénylő e-személyi és kártyaolvasó), amely a más ügyekben használt e-aláíró kártyaolvasóval nehézkesen működik együtt.

Összességében azonban a technika nagyszerű, és minden adottsága megvan arra, hogy segítségével az ügyvédek magasabb szintű szolgáltatást tudjanak adni az ügyfeleknek.

A veszélyhelyzet egy területen érte igazán felkészületlenül a bírói-ügyvédi kapcsolattartást – a távmeghallgatás, a távoli tárgyalás terén. Ahogy fentebb írtuk, a VIKI-rendszer esetén az egyes állami végpontok közötti kapcsolat biztosítása a cél, az külsős, így ügyvédi kapcsolat fogadására nem alkalmas. A VIKI-távmeghallgatáson az ügyvéd csak a rendőrségen, a büntetés-végrehajtási intézetben vagy a bírósági épületben személyesen tud jelen lenni, azaz vagy nem az ügyfélével, vagy nem a bíróval van együtt egy helyszínen. Ez a megoldás egyébként sem optimális a járványügyi veszély szempontjából, hiszen csak arról van szó, hogy a személyes meghallgatáson részt vevő személyek nem otthon, hanem két-három állami épületben vannak jelen. Ez a megoldás tehát nagy segítséget jelent a büntetés-végrehajtás által érintett személyek esetében, de nem helyettesítheti az otthoni munkavégzést támogató tárgyalási eszközöket.

Éppen ezért az OBH 2020. április 9-én felvette a kapcsolatot a MŰK szakértőivel azért, hogy a távmeghallgatás veszélyhelyzeti, szélesebb körű alkalmazásáról egyeztessenek. Az OBH tájékoztatást adott arról, hogy a meglévő, saját telepítésű Skype for Business szervert⁵⁹ fogja e célra biztosítani a bírának, akik így a jogi képviselőknek az eljárásban megismert e-mail-címekre meghívókat küldhetnek, és az ügyvédek a meghívó segítségével kapcsolódhatnak be az adott eljárási cselekménybe (ennek eljárásjogi feltételei a 2.2. pontban írtak szerint már adottak voltak). Az egyeztetésen részt vevők között egyetértés volt abban, hogy a videokonferencia csak a legszükségesebb eljárási cselekményekre használható, nem alkalmazható a nagyszámú, sokszereplős eljárásokban, és bizonyos eljárási cselekményekre sem feltétlenül alkalmas (pl. tanú azonosítására, kihallgatására) az eljárások által megkívánt bizonyosság mellett. Az egyeztetésen negatív külföldi példák alapján szóba került az is, hogy az elvárt viselkedési, öltözködési stb. szabályokat érdemes rugalmasan kezelni. Ilyen volt például az, hogy határozathirdetéskor nem sok értelme volna felállni egy videokonferencián,⁶⁰ a jogi képviselőknek nem kell talárt felvenniük, de ettől függetlenül elvárt az ügyvédi tevékenység gyakorlójához, illetve a bírósági eljárás-hoz méltó öltözet és körülmények biztosítása.

⁵⁹ Ez a nyilvános felhőszolgáltatásban elérhető megoldásokhoz képest mindenképp nagyobb kontrollt biztosít az OBH számára. Pl. a Zoom esetében is van lehetőség saját szerveres megoldásra, de az azonosítás egyes műveletei ekkor nem a saját szerveren történnek. A Microsoft Teams esetében pedig ekkor még nem volt lehetőség saját telepítésű, *on premise* megoldásra, ez csak 2020 szeptembere környékén vált lehetővé.

⁶⁰ Ez állítólag az Egyesült Királyságban egyes bíróságok előtt elvárás volt, de ezt megerősítő szabályozást nem találtunk.

A felmérés 2.2. pontban bemutatott eredményei alapján a veszélyhelyzetben egyelőre elmaradt a távmeghallgatás igazi főpróbája, hiszen kevés ügyvédnek volt alkalmja ezt kipróbálni (a VIKI-s távmeghallgatásokon kívül). Az előző bekezdésben is említett aggályokat a felmérés 9. kérdésére adott válaszok is megerősítették: a válaszadók 31%-a (48 fő) egyetértett azzal, hogy a videokonferencia szükségszerűen csökkenti azt a képességet, hogy a tanú vagy szakértő bizonytalan vagy valótlan állításait észleljék: „Videokonferencia esetén nem tudok meggyőződni arról, hogy a tanú vagy szakértő miben bizonytalan, miben nem mond igazat.”

Nyilvánvalóan egy videokonferencia-eszköz a valóságnak csak egy szűk részét képes közvetíteni, még ha optimális is a minősége, ami igencsak értékes információk elvesztését eredményezi. Átlagos végponti sávszélesség, videokamerák és beállítások mellett sajnos az optimálistól igen távol álló minőségre lehet csak számítani a legtöbb esetben. (Nem informatikai kérdés, de a pandémia tárgyalási hatásaihoz kapcsolódik, hogy a tanú vagy szakértő nem tudatos mondanivalójának felismerését önmagában már egy maszk is észrevehetően megnehezíti.)

Ha a bírósági kapcsolattartás terén ki kell emelni olyan területet, ahol indokolt további fejlesztéseket végezni, akkor az az, hogy járványügyi helyzet esetén is biztosítani kell a jó minőségű távmeghallgatást és otthoni részvételt olyan módon, hogy az ne feltételezze az állami épületekben való személyes jelenlétet.

4.3. Változások az írásbeliségben: az ügyfeleket terhelő írásbeli igények veszélyhelyzet idején

Az írásbeliséget illetően a veszélyhelyzet két területen hozott lényegi változást. Egyrészt számos ügyvédnek kellett az ügyfeleknek olyan tanácsot adnia, hogy az egyébként szokásos módon írásbeli nyilatkozataikat miként tudják megtenni, ha sem a saját munkahelyén nem voltak a munkavállalóik, aláíróik együttesen jelen, sem a címzett szervezetnél nem volt a helyszínen senki, akinek át lehetett volna adni az iratokat. Egyik napról a másikra lehetetlenné váltak a hagyományos aláírási folyamatok, és komoly szabályozási előírásokat betartva kellett a legalapvetőbb beszerzési vagy értékesítési folyamatokat hirtelen újraírni.

Számos ügyvédnek kellett azzal foglalkoznia, hogy a Polgári törvénykönyv 6:7. § (3) bekezdése szerinti, technológiaselemlegesnek szánt útmutató alapján találjon valami gyakorlatban is működőképes távoli aláírási módot az ügyfelének. Felértékelődött az eIDAS szerinti minősített aláírói tanúsítványok értéke, a cégszerű elektronikus aláírás lehetséges módja, és gyakran kellett az azonosításra visszavezetett dokumentumhitelesítés (AVDH) céges felhasználásának lehetőségével kapcsolatos kérdésekre válaszolni.⁶¹ Mindez jelentős informatikai ismereteket igényelt az ügyvédektől.

A felmérés 9. kérdésére adott egyik válasz szerint az ügyfelek jelentős részének problémát okozott a fenti kérdéskör (a 155 válaszadóból 75 fő, azaz 48% jelezte, hogy volt olyan ügyfele, „akinek problémát okozott, hogy a veszélyhelyzet alatt miként tud szerződést aláírni”). Bár a belföldi postaforgalom folyamatos volt, a hagyományos írásbeliség nemzetközi postaforgalom-

⁶¹ A jogi problémakörrel l. HOMOKI Péter: Írásbeliség a járványügyi veszélyhelyzet idején. *Arsboni*, 2020. július 20., <https://arsboni.hu/irasbeliseg-a-jarvanyugyi-veszelyhelyzet-idejen>.

ban számos helyen akadozott. A veszélyhelyzet csúcán még a Magyarországgal kapcsolatban álló közeli országok sem fogadtak, kézbesítettek bírósági ügyekben sem nemzetközi postai küldeményeket. Számos távolabbi ország esetén pedig a mai napig lehetetlen hagyományos postai úton kézbesíteni.⁶²

Ez utóbbi problémát súlyosítja az a körülmény, hogy míg az elektronikus aláírások esetében nemzeti szinten már mindenki tud a gyakorlati működést lehetővé tevő megoldást alkalmazni, addig még EU-n belül is alapvető együttműködési, kompatibilitási problémák vannak. Az egyik ilyen probléma, hogy – minden szabványosítás dacára – az egyik országban tipikusan használt „aláírási fájlokat” (konténereket) a másik országban nem feltétlenül tudják olvasni (pl. az Olaszországban vagy Bulgáriában használt .P7M fájlokat stb.), vagy ha olvashatók is lennének, azokat az egyik hatóság egyszerűen nem fogadja el, mert az automatizált folyamatai erre nem terjednek ki, és nem fog egy-egy külföldi beadvány miatt egyedileg eljárni. Vagy az egyik országban kiállított tanúsítványok ugyan program szintjén olvashatók (hiszen a tanúsítvány szerkezete szabványos), a tanúsítványban szereplő, az aláíró azonosítani hivatott adatok a fogadó fél számára nem egyértelműek akár azért, mert az egyik tanúsítványban az aláíró neve mellett a képviselt szervezetről semmi információ nem szerepel, és az aláírásra jogosultak személye nem ellenőrizhető ez alapján semmilyen nyilvános és közhiteles adatbázisból (vagy a fogadó fél által megbízhatónak ítélt adatbázisból), akár azért, mert bármi okból nem triviális összekapcsolni az aláíróként megjelölt személyt egy valósan vélt természetes személlyel vagy a képviselttel. Számos ilyen hétköznapi akadály van még az eIDAS⁶³ szerinti elektronikus aláírás használatának az EU-n belül is, az Unión kívül pedig lényegében még semmilyen kölcsönös elismerés nincsen.⁶⁴

Ugyanekkora problémát jelent uniós szinten számos országban az elektronikus *apostille*⁶⁵ lehetőségének a hiánya és a 2016/1191 EU rendelet szűk hatóköre⁶⁶ – ebből a szempontból jól jött, hogy az ügyvédi törvény Magyarországon úgy rendelkezett, hogy az ügyvéd által ellenjegyzett, de a felek által külföldön aláírt okirat teljes bizonyító erejéhez diplomáciai hitelesítés vagy felülhitelesítés, illetve *apostille* tanúsítvány nem szükséges.⁶⁷

⁶² Pl. 2020. szeptember 17-én Indonézia, Ausztrália, Új-Zéland stb. Fennakadások a nemzetközi küldeményforgalomban, egyes országokba szünetel a küldeményfeladás. *Posta*, 2020. március 18., https://www.posta.hu/aktualitasok/fennakadasok_a_nemzetkozi_kuldemenyforgalomban_20200318.

⁶³ Az Európai Parlament és a Tanács 910/2014/EU rendelete (2014. július 23.) a belső piacon történő elektronikus tranzakciókhoz kapcsolódó elektronikus azonosításról és bizalmi szolgáltatásokról, valamint az 1999/93/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről.

⁶⁴ L. a tárgyi műszaki jelentést: ETSI TR 103 684 V1.1.1 (2020-01). *ETSI* (2020), https://www.etsi.org/deliver/etsi_tr/103600_103699/103684/01.01.01_60/tr_103684v010101p.pdf.

⁶⁵ A külföldön használt közokiratok diplomáciai vagy konzuli hitelesítésének (felülhitelesítésének) mellőzéséről Hágában, az 1961. október 5. napján kelt egyezmény szerinti *apostille*-nek nevezett hitelesítő záradékok elektronikus biztosítását szolgáló törekvés. Két technológiai megoldást takar: az e-Apostille-t, ami az *apostille* hitelesítője (tipikusan közjegyzők) által digitálisan aláírt .pdf dokumentum, és az e-Register, ahol ellenőrző kódok segítségével le lehet kérdezni, hogy ki lett-e adva egy *apostille* egy adott dokumentumra (a 2015. évi CCXXII. törvény szerinti iratérvenységi nyilvántartás mintájára).

⁶⁶ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/1191 rendelete egyes közokiratoknak az Európai Unión belüli bemutatására vonatkozó előírások egyszerűsítése révén a polgárok szabad mozgásának előmozdításáról és az 1024/2012/EU rendelet módosításáról.

⁶⁷ 2017. évi LXXVIII. törvény, 44. § (7) bekezdés.

5. Összefoglaló

A fentiek alapján azt kell mondani, hogy a veszélyhelyzet a magyarországi ügyvédi informatikát nem érte felkészületlenül, és a legtöbb problémára már kész megoldások voltak, amelyekkel kapcsolatban komoly gyakorlati tapasztalattal rendelkeztek az ügyvédek. Ki kell azonban emelni azt is, hogy a veszélyhelyzet alatt nyilvánvalóvá vált, hogy állami oldalról számos területen még sok a tennivaló. Az egyik legfontosabb, hogy az egyes állami iratokba való távoli, hitelesített betekintés erősen problematikus. Ez az ügyvédek számára főleg a 2020 előtti bírósági (nem cégbírósági) iratok elektronikus elérhetőségének hiányában mutatkozott meg. Egyértelműen fontos és egyszerűen megvalósítható cél, hogy a 2020 előtt indult, még folyamatban lévő ügyekben is minden irat mihamarabb elérhető legyen az Ügyfél Iratbetekintő Rendszerben. Ez a követelmény persze nemcsak a bírósági iratokra vonatkozik, hanem elvárható lenne a rendőrségi vagy más, nagyobb ügyfélforgalmú hatósági iratoknál is. A másik fontos feladat, hogy a jó minőségű videokonferencia gyakorlati lehetőségét ne csak fix végpontokon biztosítsa az állam. Ugyanígy fontos, hogy folytassák a digitalizációt, és fejezzék be az olyan kivételként kezelt eljárások esetén is, amilyen az ingatlan-nyilvántartás. A digitalizált eljárások előnyei, pl. az utazási költséget csökkentő hatások és az ebből fakadó hatékonyabb munkavégzés a magyarországi ügyvédeknel is jelentkeznek. De fel kell arra készülni, hogy az ilyen távoli, digitalizált és veszélyhelyzeti eljárások óhatatlanul újabb adminisztrációs terhekkel is járhatnak (mint a videós azonosítások plusz adminisztrációja). Természetesen azokat az eljárásjogi kérdéseket is tisztázni kell a közeljövőben, amelyekről e tanulmányban nem esett szó: mennyiben engedhető meg a közvetlenség, a szóbeliség és a nyilvánosság elvének sérelme, hol van az a határ, ahol vagy a járványügyi szigoroknak kell engednie, vagy az észszerű időn belüli elbírálás követelményének.

Egyszerű ügyvédi *backoffice* és háttérszolgáltatások hiányában minden újabb adminisztrációs teherrel járó ügyvédi feladat esetén az ügyvédnek egyedileg kellene gondoskodnia a feladat teljesítéséről, és az egyes eltérő, de átfedésben lévő feladatok integrálásáról, amit csak nagyon szigorú ellenőrzési mechanizmusokkal lehet kikényszeríteni. Nyilvánvalóan a tanulmányban is említett méretű, 10 fő alatti vállalkozások (3.2. pont) önálló fejlesztési költségvetéssel és képességgel nem rendelkeznek, de az összesített becsülhető ügyvédi informatikai költség összege is elenyésző. Erre tekintettel nincsen és nem is tud létrejönni a magyarországi ügyvédekre szakosodott informatikai piac. A más országok ügyvédi piacaira bevezetett termékek (pl. felhőszolgáltatás-alapú praxismenedzsment-rendszerek) eddig nem jelentek meg Magyarországon, nincsen mérhető részesedésük. Ennek részben árazási oka is lehet,⁶⁸ de a fő az, hogy a kiváltandó ügyvédi adminisztrációs terhek, informatikai folyamatok alapvetően mások, tehát az egyik országban kiválóan működő számlázó, ügyfélrögzítő, naptárkezelő, folyamatirányító alkalmazás használhatatlan egy másik országban, a beszélt nyelvtől függetlenül is.

Mindez jól illusztrálja, hogy hol van a magyar ügyvédség informatikai felkészülésének gyenge pontja. Az elmúlt néhány évben döcögve, de működött az a „folyamati innováció”, hogy az állam kialakít egy alapvető szintű informatikai megoldást általában az ügyfelek számára

⁶⁸ Árazást illetően a kanadai (de más angol anyanyelvű országban is használt) Clio praxismenedzsment-rendszer 65 eurós havi felhasználónkénti díja vagy a MyCase felhasználónkénti havi 49 dolláros díja többszöröse a hazai piacra szabott megoldásoknak, persze ez utóbbiak tudása is jóval szerényebb.

(és tipikusan nem dedikáltan az ügyvédek) számára, majd jogszabályi eszközökkel kikényszeríti, hogy egy tízezres aktív felhasználói kör (az ügyvédi tevékenységet végzők) ezt az új megoldást alkalmazzák, áttolva bizonyos adminisztrációs terheket az „ügyféli” (ügyvédi) oldalra, egyúttal az állami oldalon az élőerős bérköltséget csökkentve vagy informatikai költségé alakítva.

Érdemes figyelni arra, hogy a járványhelyzettől függetlenül az ügyvédi oldal adminisztrációs képességei kimerülőben vannak. Jelenleg is számos olyan, egymástól független ügyvédi nyilvántartási kötelezettség van, ami automatizáció nélkül jelentősen terheli a „kiszámlázható órákat”, azaz a bevétel és ezáltal a nyereség rovására megy. E körbe tartozik a tudásmunkásoknak elengedhetetlen folyamatos továbbképzés is, de a szokásos számviteli-adózási terheken túl a pénzmossági ellenőrzés, az azonosítási nyilvántartás, a letéti nyilvántartás, valamint az ügynyilvántartás és a hozzá kapcsolódó, az elektronikus ügyintézéshez szükséges beadványok strukturált adatainak (nyomtatványok) kitöltése, a kapcsolódó bizonyítékok és okiratok átalakítása, megőrzése is. Egy mikrovállalkozás az automatizálás feladatait saját maga nem fogja tudni megoldani. Nem valószínű, hogy jó megoldás lenne az, ha hagyja a szabályozó, hogy a magasabb automatizációt igénylő feladatokat csak olyan ügyvédi praxisok tudják ellátni, amelyeknek már a működési méretük miatt sem opció, hogy nem költenek informatikai fejlesztésre, folyamataik integrációjára.

Kérdés az is, hogy az ügyvédi függetlenséggel stratégiaileg összeegyeztethető-e, hogy az állam által az ügyvédre telepíthető adminisztrációs terhek könnyítését célzó automatizációt, fejlesztéseket maga az állam biztosítja. Látni kell azonban, hogy nincsen ideális megoldás. Ha az állam (és az ügyvédi kar) hagyja, hogy államilag fontos feladatokat csak a nagyobb méretű és erősebb, jobb informatikai képességekkel rendelkező ügyvédi irodák lássanak el, mert ahhoz elengedhetetlen egy informatikai háttér, akkor ez azt is jelenti, hogy angol-amerikai mintához hasonlóan az ügyvédi szektor a társadalom szegényebb rétegeit nem fogja kiszolgálni, legfeljebb *pro bono* és jótékonykodás keretében, eseti jelleggel. A méretgazdaságosság nemcsak az informatikai eszközökben, hanem az ügyfelek kiválasztásában is jelentkezik, és a nagyobb praxisok nem fognak sem hatezer, sem tízezer forintos óradíjért kirendeléseket vállalni járványügy idején egy szomszéd járás rendőrségi fogdájában. A kisebb méretű ügyvédi praxisok esetén azonban fenntarthatók azok a marketingelőnyök és keresztfinanszírozások, amelyek az ilyen társadalmi feladatok ellátását biztosítják. Ugyanakkor valamilyen módon, valamilyen forrásból számukra is biztosítani kellene a szükséges informatikai infrastruktúrát, az adminisztrációs feladatok hatékonyabb ellátását.